

3. Elsner, Daniela. Developing Multiliteracies, Plurilingual Awareness and Critical Thinking in the primary Language Classroom with Multilingual Virtual Talking books [Internet resource] / Daniela Elsner // Encuentro, 20. – 2011. – Pp. 22–38. – URL: <http://www.encuentrojournal.org/textos/Elsner.pdf>
4. European Commission, 2008 [Internet resource]. – URL: http://ec.europa.eu/languages/languages-of-europe/index_en.htm
5. Garcia, Ofelia. Multilingual Language Awareness and Teacher Education [Text] / Ofelia Garcia / [eds J. Cenoz and N.H. Hornberger] // Encyclopedia of Language and Education 2nd Edition, Volume 6: Knowledge about Language. – Springer Science +Business Media LLC, 2008. – P. 385–400.
6. From Linguistic Diversity to Plurilingual Education: Guide for Development of Language Education Policies in Europe Main Version. [Text] / Jean – Claude Beacco. – Council of Europe. Language Policy Division. – 2007. – 119 p.
7. Language policy for the Multilingual Classroom [Text] // Pedagogy of the Possible / [edited by Ch. Hélot and M.Ó Laoire]. – Multilingual Matters, 2011. – 209 p.
8. MuVit – Multilingual Virtual Talking Books. Progress Report. Public Part [Internet resource] / Comenius: Goethe Universität Frankfurt am Main, 2008. – 28 p. – URL: http://eacea.ec.europa.eu/lp/projects/public_parts/documents/comenius/com_mp_510277_muivit.pdf
9. The New London Group. A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures [Internet resource] // Harvard Educational Review. – Volume 66. – № 1, Spring 1996. – URL: http://wwwstatic.kern.org/fileer/blogWrite44ManilaWebsite/paul/articles/A_Pedagogy_of_Multiliteracies_Designing_Social_Futures.htm

The article deals with one of the actual problems of multilingual education – review of the international Comenius - project «MuViT» experience on producing electronic manual for school children learning five languages (English, German, Spanish, Turkish, Russian).

Key words: multilingual education, electronic manual, European experience.

УДК: 378.011.3 – 057.175 : 37.015.31 : 3

Бачинська М.В.

Bachynska M.

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ Н.Й. ВОЛОШИНОЇ

FORMATION OF IDEOLOGICAL ORIENTATIONS OF SCHOOL YOUTH IN TEACHER ATTITUDES OF N.VOLOSHYNA

Стаття присвячена проблемі формування світоглядних орієнтирів особистості. У ній наголошується на важливості виховання патріотичних цінностей та національної самосвідомості у світоглядній позиції молоді. Вона розкриває специфіку науково-педагогічних поглядів відомої вченої, методиста та педагога Н.Й. Волошиної щодо значимості та необхідності формування світоглядно-патріотичних орієнтирів учнівської молоді в умовах сучасного державотворення та державозбереження України. У статті аналізуються основні погляди Ніли Йосипівни Волошиної щодо шляхів виховання національно-патріотичних почуттів та формування світоглядних орієнтирів учнівської молоді засобами мистецтва, зокрема словом художньої літератури. У праці висвітлено педагогічні погляди Ніли Волошиної щодо національно-патріотичного виховного зна-

чення навчальної книги, зокрема підручників з української літератури у загальноосвітніх школах. Висвітлюються науково-методичні прийоми вченої у специфіці складання програм з української літератури для загальноосвітніх шкіл. Акцентується увага на важливості складання програм з української літератури та добору таких творів художнього мистецтва, які виховуватимуть національну свідомість та патріотичні почуття майбутніх громадян української держави саме на загальнодержавному рівні. У науковій праці висвітлено основні педагогічні та методичні заходи і засоби, дібрані та рекомендовані педагогом для ефективного формування в молоді почуттів любові до Батьківщини та її національного надбання. Крім того, подано специфіку організації навчально-виховного процесу в національно-патріотичному дусі та подано основні методичні поради Ніли Волошиної щодо форм, методів і прийомів позакласного формування у світоглядній позиції учнівської молоді національно-патріотичних цінностей.

Ключові слова: Н.І. Волошина, навчальна книга, національне виховання, національна свідомість, орієнтири особистості, патріотичні почуття, самосвідомість, світоглядні цінності, учнівська молодь, формування особистості, художнє слово.

Цілком очевидно, що проблематика формування світоглядних орієнтирів особистості є актуальною й, безперечно, доцільною. Підкреслимо, що до різних аспектів цієї проблеми зверталися такі античні мислителі як Аристотель, Сократ, відомі просвітителі-педагоги минулого, такі як А. Дістервег, Ж.-Ж. Руссо. Значну увагу проблемі системи цінностей та світоглядним орієнтирам приділяли як вітчизняні мислителі (Іларіон, Володимир Мономах), так і відомі українські просвітники та педагоги Г. Сковорода, І. Огієнко, Г. Ващенко та ін. Теоретичні та методологічні основи зазначеної проблеми знайшли відображення у працях А.І. Леонтьєвої, В.О. Сухомлинського та Ш.О. Амонашвілі. Різносторонні аспекти цієї проблеми висвітлюються в наукових працях Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, В. Андрущенко, В. Кременя, В. Огнев'юка, Л. Хоружої, В. Семиченко, І. Бега, Р. Арцишевського та ін.

Наголосимо, що, крім соціальних, економічних, політичних, моральних, релігійних, естетичних, гносеологічних, онтологічних цінностей у свідомості особистості, до системи світоглядних ціннісних орієнтирів важливо віднести і національно-патріотичні. Незважаючи на важливість вирішення даного питання у сучасний проблематичний період державотворення України та реформування національної освітньої системи всіх рівнів, потреби практики, наявність певних теоретико-методичних напрацювань, сама проблематика формування та становлення національного світогляду або національно-патріотичних світоглядних орієнтирів в сучасній молоді є і залишатиметься надалі значимою, необхідною та такою, що потребує вирішення. Це зумовлюється тим, що ступінь наявності національно-патріотичних світоглядних орієнтирів визначатиме поведінку молоді генерції у всіх сферах її життя, у відношенні до Батьківщини, її культури, мови, традицій, усвідомленість молодим поколінням відповідальності за її долю.

Зауважимо, що національно-патріотичні та моральні ціннісні орієнтири в світогляді молоді особистості, як стверджують вітчизняні педагоги, необхідно формувати безпосередньо під час навчально-виховної діяльності. Такої точки зору дотримувалася й доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки – Волошина Ніла Йосипівна (1940-2010 рр.). Аналізуючи її науково-педагогічні нароби, помічається, що вони наповнені цінними для сьогодення матеріалами щодо висвітлення змісту, принципів і напрямів формування національно-патріотичних ціннісних орієнтирів в світоглядній позиції учнівської молоді перш за все на загальнодержавному рівні. Зауважимо, що вчена майстерно поєднувала академічну теорію й шкільну практику, чітко, легко й елегантно розв'язувала складні проблеми методики викладання, а також забезпечувала високий громадський обов'язок – виховувала молодь в руслі як багатовимірною естетичною, так і національно-патріотичною духу, вкладаючи в них невичерпні морально-духовні, патріотично-спрямовані світоглядні орієнтири у широкому суспільстві, що в умовах сьогодення є надзвичайно своєчасним явищем.

Мета статті: висвітлити ключові шляхи формування національно-патріотичних світоглядних орієнтирів учнівської молоді, запроваджених Н.Й. Волошиною у її педагогічній діяльності.

Підкреслимо, Ніла Йосипівна відмічала, що досить часто серед українців можна знайти здивування, чому так мало національно свідомих громадян України серед молоді. Вона була переконана, що причин цьому багато, і їх треба шукати в історії нашого народу. Адже так склалася вже доля нашої України, що протягом віків вона була гноблена, принижена, зневажена. Називали нас, відмічала вчена, то «хлопами», то «хохлами», а ті, хто смів захищати свою націю, свій народ, таврувалися як «буржуазні націоналісти» й винищувалися духовно і фізично. Малоросія входила в Російську імперію, УРСР – у радянську... Імперії заступали одна одну, але залишалося стійке ставлення до українського народу як такого, що не має своєї мови, так, якесь наріччя, а якщо це мова, то вона давно вже не перспективна... Вчена констатувала, що ця настанова століттями спотворювала ментальність українців. Тому нові покоління втрачали здатність діяти, мислити, сприймати й відчувати світ як справжні патріоти, свідомі представники свого любимого краю, країни, України. Радянський режим, за її судженнями, винищував свідомих представників українського народу, сіяв розбрат між різними частинами народу, намагався звести нанівець національну самосвідомість українців [5, с. 5]. А заборона української мови царатом, закриття шкіл з українською мовою навчання в УРСР – це було свідомим зниженням культурного рівня української нації, і, як наслідок, – знищення національно-патріотичних ціннісних орієнтирів учнівської й студентської молоді. Ганебне зречення всього, що мало національні ознаки, вело до патріотичної руйнації особистості, до національного самознищення. Антинаціональний режим убик українців поступово насаджував комплекс «національної меншовартості». Імперські умови, в яких перебувала Україна впродовж багатьох століть, привели до браку в українській ментальності національно-патріотичних рис характеру. А такі риси, за переконаннями вченої, необхідно неодмінно відтворювати, формувати, виховувати, та поглиблювати у свідомості українців, особливо в молодих нащадків української держави [5, с. 6].

Акцентуємо увагу на тому, що у своїй праці «Незабутні зустрічі. До 80-річчя Інституту педагогіки НПН України» Ніла Волошина згадувала, як на Всеукраїнській конференції з естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи виступала з доповіддю про те, що вона робила в школі № 1 Вишневого Київської області з російською мовою навчання аби привити учням любов до української мови, і щоб вони не відмовилися її вивчати: «Тоді в Законі про школу було записано, що можна відмовитись від вивчення української мови, якщо учень чи батьки не бажають її вивчати. Ми разом з учителями В.В. Мажарівською, В.В. Постоловським проводили літературні вечори, цікаві зустрічі з письменниками, композиторами, художниками і диво: жоден учень у нас, навіть росіянин, не пропускав уроків української, а через два роки, впродовж яких ці школярі не атестувалися, всі вивчали мову нашого народу» [2, с. 2]. Зауважимо, що саме такі практично-педагогічні методи, на погляд Ніли Волошиної, досить дієві у формуванні високопатріотичних почуттів любові та поваги до національної мови та рідного народу у свідомості своїх вихованців.

Підкреслимо, складаючи програми з української літератури для учнів загальноосвітніх шкіл, методист Н.Й. Волошина із своїми колегами надсилала листи таким відомим українським письменникам, як П. Загребельний, Д. Павличко, Б. Олійник, Ю. Мушкетик, О. Коломієць, О. Ющенко та ін., щоб вони писали свої думки відносно того, які твори вважали доступними для вивчення в школі. Важливо також зазначити, що Ніла Волошина із своїм методичним колегіумом дбала, аби всі дібрані до програми твори апробувалися не в окремих, а в усіх регіонах України [2, с. 3]. Зауважимо, що в умовах сьогодення такий підхід вченої є надзвичайно актуальний й доцільний.

Наголосимо, у своїй роботі «Підручникотворення на порозі третього тисячоліття», вчена зазначає, що, крім того, що навчальна книжка має виховувати молодь, яка орієнтується у

сучасному суспільстві, інформаційному просторі, ринкових відносинах, на передньому плані має стояти й виховання національно свідомої, духовно багатой особистості, яка знає свою мову, історію, культуру, літературу. І знає без перекручень, без ганебного впливу ідеологічних догм [1, с. 2].

Аналізуючи підручники з української літератури для учнів загальноосвітніх шкіл, автором і співавтором яких була Н.Й. Волошина, відзначається, що вони наповнені творами перш за все тих письменників і поетів, чий життєвий і творчий шлях презентує їх істинними синами і доньками української держави, носіями національно-патріотичних ціннісних орієнтирів своєї рідної землі. Також на передніх сторінках кожного з підручників Ніла Йосипівна не забувала включати національну символіку української держави, нагадуючи цим молодому поколінню хто ми є, ким є на народ, носіями імені якої нації є ми самі.

Підкреслимо, що саму художню літературу вчена вважала одним із тих видів мистецтва, що по праву можна найменуєвати засобом найпопулярнішим і найдоступнішим усім. «За своєю природною суттю і суспільним значенням література в школах – предмет яскраво національний», – вважала Ніла Волошина [6, с. 339]. Тому вивчення літератури в школі проводиться не лише за освітньою, але й за виховною метою. Адже засобами мистецтва, була переконала Ніла Волошина, виховується любов до Батьківщини, повага до її мови, історії, звичаїв і традицій [6, с. 6]. Виховну силу художнього слова вчена прирівнювала до краплини води, що раз по раз підточує кам'яну твердиню. Саме воно спрямоване на те, щоб пробуджувати національну самосвідомість народу, особливо тих, хто прийде після нас.

Зазначимо, навчально-методичний посібник «Ми є. Були. І будемо Ми!», редактором якого була Ніла Волошина, можна вважати одним із перших листівок у методичній науці щодо формування патріотичних почуттів, національної свідомості та самосвідомості особистості засобами художньої літератури. У ньому проаналізовано генезу проблеми виховання молодого покоління у національно-патріотичному русі та надано методичні рекомендації вченої щодо формування громадських світоглядних орієнтирів особистості засобами художньої літератури. Життєвий і творчий шлях Івана Багряного Ніла Волошина вважала ефективним прикладом такого формування. Вона рахувала його людиною-носієм високої національної самосвідомості, відданим патріотом України, що перед цілим світом ствердив свою віру в непоборність і вічність свого народу. Нещадним до всіх поневолювачів і катів. Ворогом усякої брехні, підступництва, облуди. Ворогом рабської психології і покори. Ворогом продажних і нищих, юд і фарисеїв, зрадників, перевертнів і донощиків. І водночас возвеличником відважних і сильних, чесних і незрадливих, бентежних і гордих людей – носіїв української і вселюдської правди. [5, с. 147]. Ніла Волошина відмічала, що Іван Багряний піклувався про те, щоб організація української молоді виховувала учнівську молодь в демократичному дусі, вишколювала національно свідомих, політично й всебічно розвинених, високоморальних та активних громадян. Він завжди оптимістично вірив у те, що на Україні настануть кращі часи: «Колись же будуть люди людьми!» На обрії запалить хтось маяк...».

Наголосимо, стаття Івана Багряного з книги «Публіцистика» «Молодь Великої України і наші завдання», вважала Ніла Волошина, має велике практичне значення для виховання патріотизму та національної свідомості. Адже вона була написана для того, аби допомогти сучасній молоді позбутися почуття меншовартості й неповноцінності і повірити і себе, у свою силу, свою українську державу [1, с. 5].

Глибоко патріотичними почуттями, вважала Ніла Волошина, був наповнений віршований роман поета «Скелька», який разом із твором «Аве Марія» був сконфіскований і заборонений цензурою, бо присвята, якою починалася книжка, налякала партійних керівників і редакторів. А присвята була «вічним бунтарям та протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним...» [5, с. 151].

Зазначимо, що як педагог та методист, Н.Й. Волошина рекомендувала давати на розгляд учням загальноосвітніх шкіл під час уроків української літератури проїняту національно-патріотичним змістом сатиричну комедію Івана Багряного «Генерал», яка легко вражає читача своєю стрункістю композиції, довершеністю художньої форми, яскравими образами. І для

зацікавлення цим твором необхідно читати його уривки за особами. П'єса, вважала методист, має «повноцінне» значення у формуванні національної самосвідомості учнів, їхньої віри в свою націю, її незламність і незнищенність [5, с. 157].

Ніла Волошина вважала, що ідеєю виховання любові до свого народу, рідної землі, до України просякнутий також пригодницький роман Івана Багряного «Тигролови». Тому, даючи методичні рекомендації щодо аналізу твору учителями й учнями загальноосвітні шкіл на уроках української літератури, одним із основних проблемних питань роману вважала таке: «Ми – українці, всюди українці». І була переконана, що на основі вивчення родинних народних традицій і звичаїв поведінки сім'ї Сірків, ставленні їх до завязаного українського борця за національну правду Григорія Многогрішного в учнівській молоді можна продуктивно формувати почуття патріотизму та національної гідності [5, с. 161-162].

Н. Волошина констатувала, що пробуджує національну свідомість та патріотичні почуття й роман Івана Багряного «Сад Гетсиманський». Вражає у творі гордість головного героя Андрія, який пройшовши через усі приниження, торттури, страхи, не зламався, а й надалі відчував себе сином української нації, своєї України, а не сталінської «родіни» [5, с. 164, 167].

Досліджуючи творчі нароби Івана Багряного, Ніла Волошина відмічала, що носіями національно-патріотичних ідей в країні письменник вважав не касту, не клас, а саме український народ. Його завітною мрією було об'єднання населення України в єдину українську спільноту. З чужинського краю, з океану, писала Ніла Волошина, Багрянний пророкував, що вірить у ті часи, коли змагання нашої великої нації закінчаться тріумфом, коли наш народ дійде до мети, змиє бруд каторг і порох доріг і вільно й щасливо розправить плечі в своїй власній хаті, де на покуті зорітиме велика власне-українська Правда. Саме через це, вважала Ніла Волошина, письменник заповідав, що треба виховувати людей сміливих і гордих, незалежних у своїх думках і устремліннях, а не «духовних плебеїв», які за гріш продають національну ідею, партію чи друзів, тобто треба виховувати новий тип людини, політика, організатора. І ці настанови Івана Багряного актуальні і для сьогодення [5, с. 157].

Зазначено, що на завершення роботи над творчістю письменника-патріота України Івана Багряного, Ніла Волошина рекомендувала педагогам опрацювати із старшокласниками памфлет письменника «Чому я не хочу повертатись в СРСР?». У ньому автор пояснював, що Вітчизна Україна сниться йому щоночі, але вертатися він на ту «родіну» не хоче до тих пір, поки кривава більшовицька система не буде знищена, і до тих пір, поки «нам, українському народові, не буде повернене право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і моралі». Тому вчена-методист «повертала» письменника-патріота на Україну його творами, його вірою в незалежність і України і її народ, незнищенну могутню націю, що «сама кує й буде кувати свою долю» аби на його прикладі формувати й національно-патріотичну свідомість у молодого покоління нашої держави.

Підкреслимо, що вагому шану для виховання патріотичних почуттів особистості Ніла Волошина надавала й Великому патріотові, Великому Кобзареві Т.Г. Шевченко. Адже його могутнє слово, була переконана вчена, промовляє до нас через віки, нагадуючи нам, що ми Українці, що ми є народом, а не «племенем». Народом, який у 1991 році остаточно проголосував за незалежність своєї держави, країни, України [5, с. 202]. Творчість Кобзаря була і є тією могутньою спадщиною, яка міцно утверджує національну свідомість та розкриває дух патріотизму у людей, що належать як до великих, так і малих націй. Досліджуючи творчість письменника, Ніла Волошина відмічала, що листування поета та його художні твори засвідчують те, що Шевченка неабияк турбували суспільно-політичні події тогочасного життя і далекого минулого. Його турбувала вітчизняна історія – історія його народу. Тому поет, пройнятий любов'ю та болем за свій пригноблений народ, писав у своїй поезії, що йому все рівно, чи буде він надалі жити на Україні, чи ні, чи згадає чи забуде хтось його на чужині, але поету було боляче думати про те, що якісь злії люди можуть пристати, скривдити і згубити його любиму країну Україну.

Особливістю творчості Шевченка, вважала Ніла Волошина, є те, що його національно-патріотична ідея творів, і самі твори вже давно набули інтернаціонального значення. І покликані на те, щоб не лише формувати національно-патріотичні почуття не лише в нащадків українського народу, але й інших народах та націях [5, с. 215].

Зауважимо, Ніла Волошина глибоко переймалась творчістю Великого Кобзаря, рекомендувала його творчим словом формувати світоглядно-патріотичні орієнтири в учнівській молоді. Вчена вважала, що національно-патріотичні ідеї Т.Г. Шевченка надзвичайно дієво впливають на формування ціннісних орієнтирів в світоглядній позиції майбутніх громадян сучасної української держави.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування національної свідомості та гідності Ніла Волошина висвітлювала як пріоритетні орієнтири у процесі формування світоглядних цінностей. Вона акцентувала увагу на важливості наповнення виховання національним змістом, створенні умов для навчання і спілкування національною мовою, вивчення традицій, звичаїв, обрядів свого народу, вивчення національної художньої літератури [4, с. 158]. Педагог підкреслювала, що у системі національного виховання необхідно дбати, щоб молоде покоління пізнавало багатство мови і культури українського народу, щоб позбулося почуття меншовартості, ганебної сором'язливості через те, що говоримо рідною мовою, їмо національні страви, зберігаємо елементи своєї етнічності у побуті. І виховуючи учнівську молодь усім тим, що носить дух та духовність національного характеру, особливо мистецтвом, словом художньої літератури, педагогічні постаті зможуть здійснювати ефективний вплив на формування національно-патріотичної ціннісних орієнтирів у свідомості молодих вихованців.

Список використаних джерел

1. Волошина Н.Й. Іван Багряний / Н.Й. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 3. – С. 2-5.
2. Волошина Н.Й. Незабутні зустрічі. До 80-річчя Інституту педагогіки НПН України / Н.Й. Волошина // Історія в середніх і вищих навчальних закладах України. – 2006. – № 9-10. – С. 2-3.
3. Волошина Н.Й. Підручникотворення на порозі третього тисячоліття / Н.Й. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 3. – С. 2.
4. Кучинська І.О. Ідеї патріотичного виховання у педагогічних поглядах Ніли Волошиної. Збірник наукових праць / І.О. Кучинська // Педагогічна освіта («Теорія і практика»). – 2014. – Випуск 1 (16), – С. 156-160.
5. Ми є. Були. І будем Ми! Виховання національної самосвідомості учнів засобами художньої літератури: навч.-метод. посібник / за ред. Н.Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2003. – 216 с.
6. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посібник / Н.Й. Волошина, О.М. Бандура, О.А. Гальонка та ін.; ред. Н.Й. Волошина. – К. : Ленвіт, 2002. – С. 6, 339.

The article deals with the problem of formation of ideological orientations of the individual. It stresses the importance of education and patriotic values and national identity in the ideological position of youth. It reveals the specific scientific and educational views known academic, practitioner and teacher N. Voloshyna on the importance and the need to develop guidelines ideological and patriotic young students in today's state-building and the state reservation of Ukraine. This article analyzes the basic views of Nily Josephovna Voloshyna on ways of education of national patriotism and ideological orientations, formation of school youth through art, including short fiction. The paper highlights the pedagogical views, Nily Voloshyna on national-patriotic educational value of textbooks, particularly textbooks on Ukrainian literature in secondary schools. Highlights scientific techniques of academic programming in the specifics of Ukrainian literature for secondary schools. Attention is focused on the importance of programming with Ukrainian literature and selection of works of art, which cradle the national consciousness and patriotism future citizens of the Ukrainian state is on the national level. The scientific work covers basic teaching and learning activities and tools tailored and recommended for effective teacher formation in young feelings of love for the motherland and its national heritage. In addition, given the specificity of the educational process at the national and patriotic spirit are the main methodological advice of Nily Voloshyna on the forms, methods and techniques of extracurricular formation of the ideological position of school youth of national-patriotic values.

Key words: N. Voloshyna, educational book, national education, national consciousness, orientation identity, patriotism, identity, ideological values, young students, identity formation, declamation.